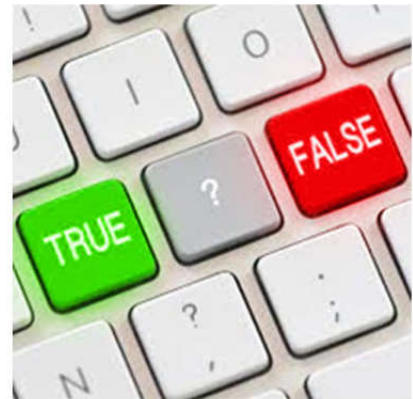

Šta je provera činjenica ("FACT Checking")?

U ovoj prezentaciji ćemo videti šta je provera činjenica i lažnih vesti u vezi sa **istraživačkim novinarstvom**, i gde **tražiti pouzdane informacije**.

Ukratko, **provera činjenica** je način provere istinitosti teksta, rečenice, tvrdnje, slike, snimka, klipa ili bilo kog oblika medijskog sadržaja koji dobijamo, proizvodimo ili objavljujemo.

Provera činjenica i odgovorno novinarstvo

Provera činjenica kao oblik novinarskog pisanja odnosi se na ocenu prenetih izjava i retorike u pogledu tačnosti i istinitosti, kao i na razotkrivanje viralnih priča i glasina. Provera činjenica je oblik **odgovornog novinarstva** zato što izjave obično daju ljudi u politici, vladi ili drugim moćnim pozicijama koji nose odgovornost za svoje reči i postupke. Provera činjenica zahteva originalne izvore, intenzivna istraživanja i visokokvalitetne podatke.

Pogledajte:

Fact Checking: A Primer by Jane Elizabeth
American Press Institute, September 2017.

CRAP test (*Currency, reliability, authority and purpose / point of view*)

CRAP test je način za procenu izvora na osnovu sledećih kriterijuma: aktuelnost, pouzdanost, autoritet i svrha/tačka gledišta. U nastavku su navedena neka pitanja koja će vam pomoći da razmislite o tome kako da ocenite svaki od kriterijuma.

DO YOUR RESOURCES PASS THE C.R.A.P. TEST?

	0 Points	1 Point	2 points	3 points
CURRENCY	☐ No updates shown	☐ Updates shown but long past	☐ Updates shown ☐ Slightly dated	☐ Regular, current updates
RELIABILITY	☐ Inaccurate information ☐ Incomplete information	☐ Amateur ☐ Borrows from other sources ☐ No citations ☐ No links to other resources	☐ Passed some editorial control ☐ Largely borrows from other sources ☐ Some citations ☐ Some links to reliable resources	☐ Scholarly ☐ Original ☐ Bibliography or citations provided ☐ Links to and from other reliable resources
AUTHORITY	☐ No author ☐ No publisher	☐ Author or group author ☐ No credentials ☐ No publisher ☐ No organizational support	☐ Author or group author ☐ Publisher or organizational support	☐ Expert author or expert group of authors Credentials provided ☐ Reputable publisher or organization
PURPOSE	☐ Unfairly biased* ☐ Holds an agenda	☐ Some bias* ☐ More opinion than fact ☐ Unbalanced to a fault	☐ Small biases* ☐ Shows some balance	☐ Largely unbiased* ☐ No clear agenda ☐ May be balanced with multiple viewpoints

• Your judgements in each of the categories are merely guidelines; ultimately, you have to take the whole into consideration.

• *Bias is in everything we read. Your job is to determine how much the bias influences the piece.

Aktuelnost

- Koliko je informacija nova?
- Koliko je skoro ažuriran vebsajt?
- Da li je dovoljno aktuelna za vašu temu?

Pouzdanost

- Da li je dovoljno aktuelna za vašu temu?
- Da li je sadržaj izvora mišljenje/stav? Da li je uravnotežen?
- Da li tvorac informacije pruža reference ili izvore za podatke i citate?

Autoritet

- Ko je tvorac ili autor?
- Koje su njegove/njene kvalifikacije (šta ga/je kvalifikuje)?
- Ko je predstavljen ili sponzorisan?
- Jesu li ugledni?
- Šta bi bio interes izdavača (ako postoji) u pogledu ovih informacija?
- Ima li reklama na vebsajtu?

Svrha/tačka gledišta

- Da li je ovo činjenica ili mišljenje/stav?
- Da li je pristrasno?
- Da li tvorac/autor pokušava da vam proda nešto?

Provera činjenica

Postoje neka tipična pitanja koja novinare mogu da izlude, ali mogu dobro da posluže u kritičkoj proceni priče, njene pozadine i činjenica. Ista pitanja možete **postaviti sebi** prilikom iznošenja određenih tvrdnji, kako biste bili sigurni da su ove činjenice istinite i dobro utemeljene:

- Kako dokazati prijateljstvo/vezu između dve osobe?
- Kako možete reći da su se određeni događaji dogodili zbog „prijateljstva/veza“ između osoba/grupa/institucija?
- Kako dokazati da je neko blizak vladi/establišmentu?
- Kako dokazati da je određena situacija, slučaj „specifičan“ i time da postoji korupcija, klijentelizam, veze, lobiranje itd.?
Možete li pokazati da je ovaj slučaj ili situacija specifična u poređenju sa drugim slučajevima?

Centar za istraživačko novinarstvo u svom priručniku **Šta jeste, a šta nije istraživačko novinarstvo** daje sledeći zaključak::

„Najbolji odgovor na sva navedena pitanja uvek je – dokaz. Dokazi su, pre svega, dokumenta. Fektčeker se najviše raduje zvaničnim dokumentima, odnosno podacima nadležnih državnih institucija, iako ponekad i u njihovu ispravnost gleda sa rezervom. Dokazi su i podaci kompanija u privatnom vlasništvu, audio i video zapisi (transkripti sa intervjuja ili suđenja), fotografije, listinzi poziva, adresari i imenici (bele strane), printscreenovi sa sajtova, Gugl (Google) mape i tako dalje.“